

ARCIVÉVODA LUDVÍK SALVÁTOR V ROCE 100. VÝROČÍ ÚMRTÍ

Bohatost, rozmanitost a širší archivního materiálu dochovaného v Rodinném archivu toskánských Habsburků, uloženého dnes po složitých peripetiích v Národním archivu v Praze, poskytuje nesmírně důležitou a nezastupitelnou dokumentaci k životním osudům, výzkumným expedicím, k dílům i ostatním aktivitám arcivévody Ludvíka Salvatora Toskánského. Vždy, když se blíží arcivévodovo výročí narození či úmrtí (*4. 8. 1847, Florencie – †12. 10. 1915, Brandýs nad Labem), zvedá vlna zájmu o písemnosti toskánského rodinného archivu. Jsou organizovány konference, tištěny publikace, ale především jsou uspořádány výstavy, a to jak originálních dokumentů, tak digitálních reprodukcí, které umožňují, na rozdíl od originálů, dlouhou expoziční či dokonce permanentní dobu její přístupnosti veřejnosti. Poprvé byly originální archivní dokumenty toskánského rodinného archivu vystaveny v květnu roku 1997 v muzeu na Lipari, hlavním ostrovu Eolského souostroví, patřící Itálii, kterému Salvátor věnoval 8 svých knih. Tato expozice „*Od Jadranu na Baleáry přes Liparské ostrovy: Arcivévoda a Středomoří.*“ (*Dall'Adriatico alle Baleari attraverso le Eolie: Arciduca e il Mediterraneo*), realizovaná ke 150. výročí arcivévodova narození, dokumentačně modifikovaná pro Baleáry, byla otevřena následujícího roku v Palma de Mallorca. Od 31. března do 30. dubna 1998 tedy byla instalovaná výstava „*Výstava o osobnosti arcivévody Ludvíka Salvatora Rakouského*“ (*Exposició en homentage al'arxiduc Lluís Salvador d'Austria*) v Královském mallorském archivu v Palmě.

V roce 90. výročí úmrtí Ludvíka Salvatora byla v prostorách brandýského zámku – místa arcivévodova skonu – instalována rozsáhlá výstava originálních dokumentů z Rodinného archivu toskánských Habsburků, se záměrem konečně představit české veřejnosti rodinu toskánského velkovévody Leopolda II., který se stal majitel brandýského panství v roce 1860, jeho předchůdce i následovníky. Hlavní pozornost byla soustředěna na Ludvíkovu osobnost, jak o tom svědčí i název výstavy: „*Ludvík Salvátor, vědec a cestovatel.*“¹ Brandýský zámek otevřel v roce 2007 u příležitosti 160. výročí Salvátorova narození ve svých nově restaurovaných gotických místnostech prvního patra, které obýval Ludvík Salvátor v době své přítomnosti, novou expozici originálních dokumentů „*Rodinný archiv toskánských Habsburků. Poslední objevy k životu a dílu arcivévody Ludvíka Salvatora.*“

¹ Novák, Milan a kol.: *Ludvík Salvátor, vědec a cestovatel*. Brandýs nad Labem – Stará Boleslav 2005.

V roce 2014 a 2015 u příležitosti 100. výročí úmrtí tohoto pozoruhodného představitele toskánské větve habsbursko-lotrinského rodu se opět objevil velký zájem uspořádat na místech úzce spojených s životem a dílem Ludvíka Salvátora biografické výstavy, jejichž páteř tvoří dokumenty toskánského rodinného archivu. Hlavním záměrem této putovní expozice, ztvárněné v digitální podobě na panelech, je profilově prezentovat cenné archivní dokumenty toskánského rodinného archivu, které demonstrují vznik a osudy fondu, jeho využití k výzkumu, k publikační činnosti i projekty digitalizace historicky nejvýznamnější souborů archivu. Tak jsou na panelech rodinné události a života běh Ludvíka Salvátora dokumentovány kopiemi listin, zpráv, map a plánů, fotografií, korespondence, rukopisů, diářů, vedut, výkresů i účtů. Obsah panelů je upravován na míru pro výstavní účely expozičního umístění.

V dubnu 2014 byla tato putovní výstava instalována v Italském kulturním středisku v Praze pod názvem: „*Firenze e Toscana a Praga. Immagini e documenti dell'Archivio degli Asburgo Lorena.*“ Její struktura byla tvořena 12 panely, rozdělenými do dvou částí, tedy 24 segmenty, které představují dějiny habsbursko-lotrinské pobočné linie vládnoucí od 1737–1859 v Toskánském velkovévodství, strukturu a osudy toskánského rodinného archivu, jeho využívání v podobě výstav a publikací i projekty digitalizace. Naskenované dokumenty zachycují obrazem i slovem území Toskánska, sídelní město Florencii, královské sídlo palác Pitti, zahradu Boboli, nucený odchod z Toskánska do exilu v roce 1859, do Rakouska a do Čech a usídlení Leopolda, jeho rodiny a dvora na brandýském panství. Poté následují kopie vybraných významných archiválií z jednotlivých sekcí, které tvoří dokumentaci rodinného archivu. Tak jsou za sebou seřazeny panely zachycující fondovou část Petra Leopolda (císaře Leopolda II.) a jeho osvícenského reformy, dále zajímavé dokumenty z archivního souboru jeho syna Ferdinanda III., korespondenci a deníky Leopolda II., posledního panujícího toskánského velkovévody, od roku 1860 majitele brandýského patrimonium, otce Ludvíka Salvátora – vědce a cestovatele, archiv staršího Salvátorova bratra Ferdinanda IV. a vlastní Ludvíkův dokumentární celek. Výstavu uzavírají panely zobrazující soubor listin a diplomů, vzácných rukopisných map, rozsáhlou sbírku fotografií a nejvzácnější archiválie. Tato panelová výstava byla obohacena o veduty toskánských velkovévodských vil a paláců, o rodokmen habsbursko-lotrinského rodu, o toskánský znak a maketu již neexistující renesanční vily v Pratolinu. Slavnostní otevření této výstavy spojené s prezentací knihy Evy Gregorovičové Kapitoly z dějin rodinného archivu toskánských Habsburků (Národní archiv, Praha 2013) proběhlo dne 24. dubna 2014. Kromě ředitele Italského kulturního institutu v Praze Giovanniho Scioly a ředitelky Národního archivu Evy Drašarové vystoupili na této prezentaci emeritní profesor Univerzity Karlovy v Praze Ivan Hlaváček, vedoucí oddělení evropského umění Národní galerie v Praze Petr Příbyl, doktorandka Ústavu světových dějin FF UK

Lenka Kovaříková, čteny byly rovněž pozdravné dopisy emeritního ředitele Domáciho, dvorského a státního archivu ve Vídni Leopolda Auera a emeritní ředitelky Státního archivu ve Florencii Rosalie Manno Tolu.

Ve stejném výtvarném pojetí byla expozice pod českým názvem: „*Florence a Toskánsko v Praze. Obrázky a dokumenty z Rodinného archivu toskánských Habsburků.*“ po dobu prázdnin 2014 instalována ve vstupní hale Národního archivu. Zde byla otevřena dne 9. června 2014 při příležitosti Mezinárodního dne archivů slavnostní přednáškou její autorky Evy Gregorovičové.

Během léta 2014 byla pracovníky Národního archivu, a to Evou Gregorovičovou, kurátorkou rodinného archivu, grafičkou Evou Tamchynovou, Janem Kahudou, restaurátory Romanem Strakou, Štěpánem Urbánkem a rakouskou badatelkou Helgou Schwendinger, komisařkou výstavy, připravena v modifikované podobě a ve španělské verzi expozice pro vystavení v Městském archivu v Palmě de Mallorce, kde byla instalována pod názvem „*De Florencia a Mallorca por Praga.: El Archiduque Luis Salvador*“ (*Z Florencie na Mallorku přes Prahu: Arcivévoda Ludvík Salvátor*) od 23. 9. 2014 do 23. 2. 2015, pod patronací Magistrátu města Palmy, Dalibora Čiáka, honorárního konzula České republiky pro Baleárské ostrovy a Rakouského kulturního fóra v Madridu. K panelové expozici byla připojena ve vitrínách kolekce Ludvíkových knih, korespondence, fotografií a jiných dokumentů ze soukromé sbírky Colección Ripoll-Schwendinger, Palma.

Aktuální výstava byla doplněna o pět nezávislých panelů z dokumentace toskánského rodinného archivu, které přinášejí doklady o Salvátorově narození, jeho rodině a vzdělání, o Ludvíkových prvních cestách, o jeho raných literárních pracích, o jeho zájmech a aktivitách před příchodem na Mallorku, o jeho prvních kontaktech s mallorským prostředím a jeho obyvateli, o rekonstrukci paláce Formiguera, o koupi Miramaru, o projektu díla Die Balearen, o vytvoření sítě spolupracovníků na ostrovech Mallorca, Menorca a Formentera. K této expozici byl v únoru 2015 vydán stejnojmenný 4 jazyčný katalog (španělština, katalánština, němčina a angličtina).² Po skončení byla tato výstava dále přenesena do atraktivního objektu kartouzy ve Valdemosse, kde je instalována po celé letní období roku 2015.

V únoru 2015 byla otevřena v paláci Casal Solleric v Palmě životopisná výstava Ludvíka Salvátora „*Jo LArxiduc. El desig d'anar més lluny.*“ (*Já, Ludvík Salvátor. Touha jít dál.*),³ kterou ze zdrojů v baleárských paměťových institucích, soukromých sbírek a s vybranými fotografickými dokumenty z pražského Národního archivu vytvořil Institut pro historii Baleár. Výstava byla otevřena až

² Von Florenz nach Mallorca über Prag. Erzherzog Ludwig Salvator, ed. Schwendinger, Helga – Gregorovičová, Eva. Palma de Mallorca 2015.

³ Jo LArxiduc. El desig d'anar més lluny ed. Garau Alemany, Lucía, Institut d'Estudis Baleàric. Palma de Mallorca 2015.

do června 2015. K expozici byla vydána stejnojmenná obsáhlá publikace obsahující vědecké stati evropských badatelů, zabývajících se Ludvíkem Salvátorem s rozsáhlou ilustrační dokumentací.

K projektům uctění 100. výročí úmrtí Ludvíka Salvátora se připojil dne 25. dubna 2015 také Magistrát města Brandýs nad Labem-Staré Boleslavi, odbor pro kulturu, kdy u příležitosti každoroční Audience u císaře Karla byla otevřena výstava „*Toskánsko v Brandýse nad Labem – z pokladů zámeckého archivu. Obrázky a dokumenty z Rodinného archivu toskánských Habsburků Národního archivu ČR*“. Panelová expozice byla otevřena veřejnosti v Rudolfské chodbě zámku Brandýs nad Labem přes zámeckou sezonu až do 30. října 2015.

Stávající panelová výstava upravená v rozšířeném ztvárnění pro Mallorku byla dále obohacena o další 3 panely, tedy 6 segmentů, k Ludvíku Salvátorovi. Tak na další panely byly výstavním týmem Národního archivu nainstalovány digitální kopie dokumentů z toskánského rodinného archivu týkající se dědických dohod z 1872, kterými se stal Ludvík Salvátor majitelem brandýského panství, řízení patrimonium 1872–1915, rekonstrukce zámku pod vedením Bedřicha Wachsmanna, vztahu Ludvíka a arcivévodkyně Matyldy, arcivévodových výprav a vytváření jeho děl, Salvátorova skonu na zámku 12. 10. 1915 a převozu jeho ostatků v březnu 1918 do Vídně. Dokumenty k ohledání Ludvíkovy tělesné schránky a k transportu do Vídně jsou uloženy v dokumentaci Velkostatku Brandýs uloženého ve Státním oblastním archivu v Praze.

Přenesení výstavy do Německa do prostor zámků saských králů Pillnitz nebo Moritzburg se plánuje díky iniciativě honorárního konzula ČR v Drážďanech dr. Jiřího Kuděly v německé mutaci na rok 2017. Nově budou vytvořeny panely prezentující především dynastická spojení mezi toskánskou sekundogeniturou a saským královským rodem (1817–1908), počínaje manželským svazkem Ferdinanda III. se saskou princeznou Marií Ferdinandou, která zemřela v roce 1865 na Brandýse, manželstvím Ferdinandova syna Leopolda II. se sestrou Marie Ferdinandy, Marií Annou, úzké vztahy Leopolda se saským králem Janem a jeho rodinou, na základě bohaté rodinné korespondence, deníkových záznamů, úředních dokumentů i dobových fotografií. Zájem by mohly vzbudit i dokumenty k manželství syna Leopolda II. Ferdinanda IV. s Annou Marií Saskou a především sňatek dcery Ferdinanda IV. Luisy Antonietty se saským korunním princem Friedrichem Augustem Saským, dramatické osudy rozpadu tohoto svazku, úzký vztah Ferdinanda IV. právě se zetěm Friedrichem. Vše bohatě dokumentováno ve fondové části Ferdinanda IV. v RAT a ve sbírce fotografií. Zájem o otevření výstavy i v Itálii projevila Kancelář toskánského velkovévody Sigismonda se sídlem ve Florencii spolu s Historickým institutem Řádu rytířů sv. Štěpána se sídlem v Pise a představiteli administrativy na ostrově Giglio. V modifikované podobě bude možné výstavu rovněž shlédnout v roce 2016 v nově rekonstruovaných prostorách Staré radnice v Ostrově nad Ohří.

Expozice bude obohacena o panely kopií toskánských rodinných archiválií dokumentujících převzetí, vlastnictví a správu bývalého sasko-lauenburského ostrovského panství toskánskou sekundogeniturou habsbursko-lotrinského rodu v letech 1808–1918.

Pro velký zájem o expozici bylo rozhodnuto, že po skončení výstavních akcí bude výstava v digitální podobě zveřejněna na webu Národního archivu v Praze. V italské verzi pak na webu Státního archivu ve Florencii. Na půdě tohoto archivu proběhla rovněž dne 30. října 2014 slavnostní prezentace publikace Evy Gregorovičové Kapitoly z dějin rodinného archivu toskánských Habsburků a také inventáře zpracovaného florentskými archivářkami Orsolou Gori a Dianou Toccafondi k fondové části Petr Leopold.

Z uvedeného výčtu výstavních akcí je evidentní, jak dokumentace Rodinného archivu toskánských Habsburků, uložená v Národním archivu v Praze, má nezastupitelnou a základní dokumentární hodnotu k životu a dílu arcivévody Ludvíka Salvátora. Díky laskavému pochopení PhDr. Evy Drašarové, CSc., ředitelky NA, má touto výstavní iniciativou Národní archiv ve spolupráci s českými a zahraničními partnery lví podíl na důstojném připomenutí 100. výročí úmrtí tak významné osobnosti, mnohostranného učenice s komplexními mezioborovými znalostmi a jazykovou průpravou, badatele, cestovatele a autora děl dodnes, šířících arcivévodovy zásluhy o nové poznatky v různých směrech lidského poznání.

Eva Gregorovičová